

SIMFONIZM JANRI RIVOJI.

Nurullaev Umidjon,

Musiqa madaniyat fakulteti,

Vokal va cholgʻu ijrochiligi II-kurs talabasi

Muxamedziyanov Kamil Taxirovich,

Musiqa madaniyat fakulteti oʻqituvchisi

Annotatsiya: Qadimda Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rimda tez-tez maʼno bilan qarama-qarshi nuqtai nazaridan bilan bogʻlangan "qarama -qarshilik" simfoniya. Opera paydo boʻlganidan beri, 16-asrning oxirida, har doim instrumental epizodlar mavjud edi, keyin esa simfoniylar 2 ta turga ajratildi. Keyingi yillarda yirik mavzular, falsafiy gʻoyalarni mujassamlantiruvchi janr sifatida qiziqish kuchaydi va Oʻzbekistonda dasturli simfonizm ravnaq topib, simfonik albom boyidi.

Kalit soʻzlar: simfoniya, kompozitor, klassik, romantik, diaphony, simfonizm, epizod

Musiqa insonga goʻzallik bagʻishlaydi, ruhini tarbiyalashda ham muhim oʻringa ega hisoblanadi, uning turli xilma-xilligi va janrlariga koʻra bir necha turlariga boʻlinishi esa qalbimizni goʻzallikga chorlaydi. Mana shunday janrlardan biri bu simfoniya janri boʻlib, hayolot olamiga shoʻngʻitib insonning etini junjikturuvchi orombaxsh hayot kasb etadi.

- Simfoniylar yaratilishi
- Simfonik kompozitorlar
- Oʻzbek simfoniychilari
- Klassik va romantik simfoniya

Qadimda Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rim - «simfoniya» ohanglari, bir uygʻunlashtirilgani deb nomlangan xarakterli boʻlgan "diaphony",

fitna, ixtilof, yoki tom ma'noda "antiphony" (tez-tez ma'no bilan qarama-qarshi nuqtai nazaridan bilan bog'langan "qarama -qarshilik". O'sha paytda "simfoniya" atamasi sferalar uyg'unligiga, masalan, Aristotelning "Osmonda" risolasida va ba'zi musiqa asboblariga tegishli edi. Pythagoreans beshinchi va to'rtinchi simfoniya (consonances) deb ataladi, boshqa barcha undoshlar - dissonanslarga (diafoniyalarga) bo'linadi. "Simfoniya" atamasining xuddi shu ma'nolari musiqa nazariyasida qadimgi rimliklar tomonidan ishlatilgan, shu jumladan buyuk rim olimi-musiqachisi Betsiy O'rta asr fani "simfoniya"ning qadimiy ma'nosini to'liq me'ros qilib oldi. Vaqti-vaqti bilan qo'llaniladigan musiqa asboblari ro'yxati ma'lum bo'lmagan baraban turi bilan to'ldirilgan Sevilya Isidorining "Etimologiyasida" (VII-asr), organist "Psevdo-Muris risolasida, (XIII-asr) va boshqa mahalliy - eski fransuz, eski ingliz, eski german va boshqalar - g'ildirakli liraning navlari XVI-asrda "simfoniya" so'zi motets va boshqa ruhiy - cherkov yoki paraliturgik musiqa to'plamlari nomlarida ishlatilgan bo'lib, u vokal polifoniyasiga tegishli edi. Mashhur musiqa nashriyotchisi Georg Rau [de] "Simfoniya yoqimli va qisqa" (Symphoniae iucundae atque adeo breves; (1538) musiqiy nashriyotining 52 ta to'rt qismli motetlarini o'z ichiga olgan kolleksiyani misol sifatida ishlatadi. XV-XVI-asrlar o'rtalari XVI -XVII-asrlar oxirida "simfoniya" so'zi vokal va instrumental kompozitsiyalar nomlarida uchraydi. Masalan, G.Gabrieli "Muqaddas simfoniya" (Sacrae symphoniae, 1597 va Symphoniae sacrae , 1615) va Heinrich Schutz (Symphoniae Sacrae, 1629, 1647, 1650), shuningdek, instrumental asarlar sarlavhalarida, masalan, Lodoviko Grossi da Viadananing "Musiqiy simfoniya" (Sinfonie musici, 1610). 16-asrda "tushunchalar orasida hech qanday aniq farq bo'lmagan sonatalar", "simfoniya» va « konsert " Masalan, va, agar Jovanni Gabriel 16-asr oxirida ovozi hamohanglik chaqirib, asboblari "simfoniya", keyin 17-asr boshlarida Adriano Bankieri va Salomon Rossi bu konsepsiyani ovozsiz cholg'u asboblarning birgalikda chalinishiga ishlatganlar. Opera paydo bo'lganidan beri, 16-asrning oxirida, har doim instrumental epizodlar mavjud edi: har bir aktga kirish, ovozli-vizual rasmlar, batafsil raqslar-har qanday epizod "simfoniya" deb nomlangan. Vaqt o'tishi bilan

instrumental epizodlar spektakldan olib tashlandi. Undan keyin esa simfoniyalar 2 ta turga ajratildi: klassik va romantik simfoniya.

Bu davrda bir qator kompozitorlar o'zining mashxur simfoniyalarini yaratishgan edi. Y. Gaydn, V. Motsart va ayniqsa, L. Betxovenlar simfonoyaning klassik namunalarini yaratdi. 19-asr kompozitorlaridan F.Shubert, G. Berlioz, I. Brams, A. Dvorjak, S. Frank, A. Brukner, G.Maler, A.Borodin, P.Chaykovskiy, A.Skryabin va boshqa janr rivojiga muhim hissa qo'shgan, janrning mavzu va mazmunini boyitgan. 20-asr kompozitorlari ijodida simfoniyalar yangi bosqichga ko'tarildi. N.Myaskovskiy, D.Miyo, S. Prokofev, Ya.Sibelius, P.Xindemit, D.Shostakovich, I.Stravinskiy, B. Martinu, A,Onegger, A. Shnitkellar simfonik ustalar sifatida tanilgan.

O'zbekistonda 1930-yillardan simfonik musiqaning jadal rivojlanishi simfoniyaning paydo bulishiga zamin bo'ldi. (G. Mushelning birinchi simfoniyasi, 1938). Keyingi yillarda yirik mavzular, falsafiy g'oyalarni mujassamlantiruvchi janr sifatida qiziqish kuchaydi (Mushelning 2 va 3 simfoniyalari, M. Shteynbergning 5 simfoniya rapsodiyasi, M.Ashrafiyning 1va 2 simfoniyalari va boshqalar). 1960- yillarning 2- yarmida O'zbekistonda dasturli simfonizm ravnaq topib, B.Zeydman, R. Hamroev, B. Gienko va boshqalar ijod qilishdi. 1970-2000-yillarda R. Vildanov (4 ta), Sayfi Jalil (2 ta), T. Qurbonov (10 ta), M. Tojiev (19 ta), I.Akbarov (3 ta), M. Mahmudov (3 ta), N.G'iyosov (12 ta) simfonik albomni boyitishdi.

Janrning keyingi rivojlanishida Vena klassik maktabi katta rol o'ynadi. Ushbu janrdagi 104 ta asar muallifi Jozef Gaydn "Simfoniya otasi" deb nomlanadi: uning asarida klassik simfoniyaning shakllanishi yakunlandi, uning tuzilishining asosiy xususiyatlari - ichki qarama -qarshiliklar ketma -ketligi o'rnatildi. Lekin umumiy fikr, qismlar bilan birlashtirilgan. Gaydn va Motsart harakatli mustaqil tematik materiallar sotib, sikl birlik tonalda, shuningdek mavzulardan o'lchovlarni almashib va belgilar tomonidan yangilanishlar olib borishdi. Gaydnning birinchi dasturiy simfoniyalari paydo bo'ldi : 6 -son (" Ertalab ") 7 -son (" Tush ") 8 -son

("Kechki soat "). Yakka cholg'u asbobi bilan konsert va 45-simfoniya janriga yaqin bo'lgan shaklda ("Vidolashuv"). Agar Gaydn simfoniylari tematik rivojlanishning zukkoligi, so'z birikmasi va asboblarning o'ziga xosligi bilan ajralib tursa, Motsart simfoniya dramatik keskinlikni olib kelib, undan ham buyuk uslubiy birlikni berdi. Motsartning oxirgi uchta simfoniyasi (39-son , 40-chi va 41-chi) XVIII-asrda simfonizmning eng yuqori yutug'i hisoblanadi. Motsart tajribasi Gaydnning keyingi simfoniylarida o'z aksini topdi.

Romantik simfoniylar. Dastlabki romantiklar simfoniylarida klassiklar orasida paydo bo'lgan bir harakatdan ikkinchisiga to'g'ridan-to'g'ri o'tish tendensiyasi kuchayib ketdi; tematik aloqa bilan ta'minlangan qismlar birin - ketin va ketma-ket ketadigan simfoniylar paydo bo'ldi. ular orasida, F.Mendelssonning "Shotlandiya" simfoniyasida bo'lgani kabi, - kesishgan tematizm Betxovenning to'qqizinchi simfoniyasida allaqachon mavjud edi. Dastur simfoniya shakli romantik asarida yanada rivojlandi: umumlashtirilgan shaklda - masalan, F.Mendelssonning "Shotlandiya" va "Italiya" simfoniylarida, "Reyn" R.Shuman - nom yoki epigrafda ifodalangan, bastakorning niyatiga ham, musiqani idrok etish jarayonida ham ba'zi musiqadan tashqari birlashmalarga kirgan og'zaki dastur. Romantizmning xalq madaniyatiga, milliy o'ziga xos bo'lgan hamma narsaga bo'lgan qiziqishi musiqada o'z aksini topdi: oxirgi simfoniya hind va afroamerikaliklarga qadar romantika simfoniylarida xalq qo'shiqlari va raqslari yangradi ("Yangi dunyodan") Antonin Dvorak.

Insonlarni sehvlovchi bunday janrlarning ko'pligi har bir eshituvchini yoki kompozitorning yuragidagi dard, kulgu va boshqa barcha ehtirolarni kichik va nozik san'at bo'lgan musiqa bilan ifodalash juda ham mushkul. Biz atrofimizdagi musiqalarni tinglab turib, go'yoki ular bizni hech ham choramiz qolganda-gi najot farishtamiz ekanligini yurak-yuragimizdan his qilishimizni o'zi bir san'at bo'lsa kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- *Aleksaeva L. N., Grigoriev V. Yu. XIX asr chet el musiqasi sahifalari. - M. : Bilim , 1983.- 112 b.*
- *Jitomirskiy D. V. XX asr musiqiy "klassitsizm" tarixi to'g'risida // G'arb san'ati. XX asr (maqolalar to'plami). - M. : Nauka , 1978. - S. 251-291.*
- *Popova T. Simfoniya. - M. - L. , 1951 yil.*
- *Internet manbalari (Wikipedia)*